

dr hab. Danuta Miłaszewicz, prof. nadzw. US
Uniwersytet Szczeciński
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Instytut Ekonomii, Katedra Makroekonomii

RECENZJA

ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR. JANA KACZMARCZYKA
PT. „RACHUNEK SOZOEKONOMICZNY INWESTYCJI
TERMOMODERNIZACYJNYCH NA PRZYKŁADZIE SPÓŁDZIELNI
MIESZKANIOWYCH WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO”

Przedłożona mi do recenzji rozprawa została napisana pod kierunkiem dr hab. Barbary Kryk, prof. US, na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego, w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia.

Przedmiotem recenzji jest, zgodnie z § 5 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn. 15 stycznia 2004 roku *w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora*, szczegółowo uzasadniona ocena w kwestii, czy rozprawa spełnia warunki określone w art. 13, ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z późn. zm.). Wymogiem art. 13 tej Ustawy jest, by rozprawa doktorska przygotowywana pod opieką promotora, stanowiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Recenzję napisano pod kątem cytowanych wymogów ustawy. Obejmuje ona następujące punkty:

1. Znaczenie podjętej tematyki i wybór tematu pracy
2. Cel rozprawy i hipotezy badawcze
3. Ocena merytoryczna pracy na tle jej układu i struktury

4. Ocena źródeł wykorzystanych w pracy
5. Charakterystyka formalna pracy
6. Wnioski końcowe.

1. Znaczenie podjętej tematyki i wybór tematu pracy

Recenzowana rozprawa stanowi pewien element szerokiego obszaru badań naukowych poświęconych realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju. Jest to współczesna koncepcja dochodzenia do poprawy jakości życia teraz i w przyszłości, która wskazuje na konieczność rozwoju nie tylko w wymiarze ekonomicznym, ale także uwzględnia jego wymiar społeczny i środowiskowy. Poprzez przypisywanie w procesie rozwoju trzem rodzajom kapitału (ekonomicznego, społecznego i środowiskowego) takiego samego poziomu istotności, realizacja tej koncepcji wymaga osiągnięcia zrównoważenia nie tylko w obrębie każdego z nich, ale także zintegrowanego ładu wszystkich płaszczyzn ludzkiej aktywności. Idea zrównoważonego rozwoju odnosząca się do całej obecnej wspólnoty ludzkiej oraz do następnych pokoleń traktowana jest dzisiaj jako pewna wizja i filozofia, na której opiera się nowy paradygmat rozwoju stabilnego i długookresowego. Stanowi ona także podstawę prowadzenia polityki gospodarczej oraz oceny poziomu rozwoju społecznego w różnych gospodarkach. Realizacja tej koncepcji stała się głównie przedmiotem starań globalnych organizacji międzynarodowych propagujących pewne ogólne zasady i działania mające taki rozwój zapewnić. Jednak na wspólny dla całej ludzkości rozwój społeczny składają się uzupełniające się i wzmacniające działania mniejszych wspólnot-społeczności krajowych, regionalnych i lokalnych. Stąd też ocena zrównoważenia rozwoju odbywa się przede wszystkim na poziomie tych społeczności, umożliwiając określenie i porównanie ich wkładu w realizację tej koncepcji. Wymaga to operacjonalizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju do potrzeb opisu i badań, mających na celu ocenę jej realizacji przez różne podmioty funkcjonujące w rzeczywistości gospodarczej. Recenzowana rozprawa, poświęcona ocenie ekonomiczno-ekologicznej efektywności pewnego typu inwestycji rzeczowych, dokładnie inwestycji termomodernizacyjnych, zrealizowanych przez daną grupę podmiotów lokalnych - spółdzielnie mieszkaniowe, wpisuje się zatem w tak określony obszar analiz.

Przeprowadzone w recenzowanej pracy doktorskiej badania sytuują ją w ważnym, z punktu widzenia poznawczo-praktycznego, nurcie doskonalenia instrumentarium oceny działań podmiotów z punktu widzenia realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju. W tym kontekście wybór tematu recenzowanej pracy oceniam pozytywnie.

2. Cel rozprawy i hipotezy badawcze

Cel rozprawy został sformułowany jako „ocena przy pomocy rachunku sozoekonomicznego efektywności ekonomiczno-ekologicznej inwestycji termomodernizacyjnych prowadzonych przez spółdzielnie mieszkaniowe na terenie województwa zachodniopomorskiego” (s. 8). Ten rodzaj rachunku do tej pory nie był stosowany do oceny efektywności ekonomiczno-ekologicznej inwestycji termomodernizacyjnych badanych podmiotów. W mojej opinii cele pracy zostały sformułowane w sposób poprawny, a zarazem adekwatny do problemu badawczego.

Doprecyzowując problem badawczy i cel główny rozprawy w pracy postawiono następujące pytania badawcze (s. 8-9):

1. „Czy podjęte działania termomodernizacyjne ograniczają zużycie surowców energetycznych?”
2. Czy ustawa z dn. 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów ma wpływ na ilość wykonywanych inwestycji?
3. Czy podejmowane inwestycje termomodernizacyjne są uzasadnione z punktu widzenia ekonomicznego?
4. Czy podejmowane inwestycje polepszają wizerunek spółdzielni i zwiększają konkurencyjność na rynku zarządzania nieruchomościami?
5. Czy wszystkie inwestycje termomodernizacyjne realizowane przez spółdzielnie mieszkaniowe są opłacalne pod względem ekonomicznym, ekologicznym i społecznym?”.

W mojej opinii pytania 4 i 5 zostały sformułowane zbyt szeroko w stosunku do zawartości rozprawy, gdyż nie odnoszą się do badanych spółdzielni, a w domyśle do wszystkich spółdzielni mieszkaniowych. Uważam, że na podstawie przeprowadzonej analizy nie można odpowiedzieć na tak szeroko postawione pytania. Dodatkowo na pytanie 4. W pracy nie poszukiwano odpowiedzi i nie poddano analizie wizerunku analizowanych spółdzielni mieszkaniowych, a jedynie sformułowano przypuszczenie o pozytywnym wpływie zrealizowanych inwestycji termomodernizacyjnych na ten wizerunek.

Natomiast w stosunku do ostatniego z postawionych pytań mam dwie uwagi. Uwaga pierwsza, wyrażenie **opłacalność** według internetowego słownika PWN to „rentowność, dochodowość, zyskowość”, zatem nie jest to synonim efektywności, która była przedmiotem badań w empirycznej części rozprawy! Uwaga druga, na tak postawione pytanie nie szukano kompletnej odpowiedzi w trakcie przeprowadzanej analizy, ponieważ nie zajęto się wyceną, oceną „opłacalności społecznej”, która nie została wskazana także w celu rozprawy. Także

z tego względu pytanie 5 należy uznać za sformułowane nazbyt szeroko. W związku z tym nasuwa się pytanie, na które, mam nadzieję, Autor przedstawi odpowiedź podczas obrony pracy doktorskiej: jak należy rozumieć określenie opłacalność inwestycji termomodernizacyjnych, a szczególnie jak należy rozumieć określenie opłacalność społeczna tych inwestycji, jak ją badać i analizować?

Do przedstawionego celu i pytań badawczych przyjęto w rozprawie następującą hipotezę badawczą: „*realizacja inwestycji termomodernizacyjnych może pozytywnie oddziaływać na wyniki ekonomiczne spółdzielni mieszkaniowych*” (s. 9). Tak postawiona hipoteza jest obiektywnie weryfikowalna, ale zabrakło w niej aspektów ekologicznych (wynikających z celu rozprawy) realizowanych przez spółdzielnie inwestycji termomodernizacyjnych, które mogą wprawdzie przekładać się na wyniki ekonomiczne, ale taka zależność nie musi wystąpić (np. redukcja zanieczyszczeń powietrza przez spółdzielnie mieszkaniowe nie musi być uwidoczniła w ich wynikach ekonomicznych). Tego jednak nie uwzględniono w postawionej hipotezie.

3. Ocena merytoryczna pracy na tle jej układu i struktury

Łączna objętość pracy wynosi 276 stron i podzielona została na wstęp (6 stron), pięć rozdziałów (203 strony), podsumowanie i wnioski (3 strony), aneks i załącznik stanowiące integralną część pracy (14 stron), streszczenie w języku angielskim (5 stron), bibliografię łącznie ze spisem aktów prawnych i netografią (31 stron) oraz spisy rysunków i tabel (6 stron).

Pod względem merytorycznym praca zasługuje na ogólną w miarę pozytywną ocenę. Niemniej jednak warto poczynić pewne szczegółowe zastrzeżenia, a część z nich może mieć charakter dyskusyjny. Układ rozprawy jest w miarę poprawny i zgodny z koncepcją badawczą, chociaż zabrakło mi w nim części poświęconej zastosowanym przez doktoranta metodom badań, które wymienia we Wstępie.

Kolejność rozdziałów i podrozdziałów w treści zasadniczej pracy oceniam generalnie pozytywnie, chociaż i w tym względzie mam pewną uwagę. Moje zastrzeżenia budzi jednak nierównomierny podział treści między podrozdziały. Swoje szczegółowe uwagi i zastrzeżenia przedstawię wraz z oceną zawartości poszczególnych części rozprawy.

Wstęp do recenzowanej dysertacji doktorskiej zawiera wszystkie istotne elementy, w tym uzasadnienie wyboru tematyki pracy, założenia metodyczne (cel, pytania badawcze, hipoteza) oraz opis struktury pracy, wskazanie wykorzystanych metod badawczych, a ponadto ogólne omówienie jednego z podstawowych pojęć wykorzystywanych w pracy (inwestycji

termomodernizacyjnych). Wprawdzie Doktorant wskazuje tu metodę ankietową i wywiadu, ale niestety z ani ze Wstępu, ani dalszego tekstu rozprawy nie wynika, czemu miały one służyć, czy były wykorzystane w kolejnych etapach badań empirycznych i służyły pogłębieniu analizy badanych zjawisk? Nie zostały również scharakteryzowane kwestionariusze ankiety i wywiadu, ani nie umieszczono ich wzorów.

Rozdział pierwszy, przedstawiony na 33 stronach i zatytułowany „*Koncepcja zrównoważonego rozwoju na poziomie przedsiębiorstw*”, poświęcony został głównie (w podrozdziale 1.1) przybliżeniu koncepcji zrównoważonego rozwoju, jej historii oraz celom i zasadom zrównoważonego rozwoju na poziomie świata i krajów. W tym obszernym 20-stronicowym opisie skupiono się jednak przede wszystkim na wymiarze ekologicznym zrównoważonego rozwoju oraz polityce ekologicznej. Uważam tę część rozdziału 1 za zbyt obszerną i niespójną z samą ideą zrównoważonego rozwoju, w którym podkreśla się jednakową ważność wszystkich płaszczyzn rozwojowych i aktywności ludzkich! Czasami Autor skupia się w podrozdziale 1.1 na zagadnieniach, które nie są najistotniejsze w kontekście tytułu podrozdziału. Z tego punktu widzenia zawiera ona zbędne fragmenty, np. fragmenty na s. 18-19 poświęcony zasadom tworzenia polityki ekologicznej; fragment na s. 31, zajmujący pół strony, poświęcony organom samorządu województwa i innym instytucjom realizującym politykę rządu na obszarze województw. *Clou* tego rozdziału, czyli najważniejsza jego część, jak wskazuje jego tytuł, powinna dotyczyć zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwach. Temu zagadnieniu w rozprawie, w mojej ocenie opisanemu na dobrym poziomie, poświęcono jednak jedynie 7,5 strony, a kolejne 6 stron inwestycjom ekologicznym i ich znaczeniu w realizacji zrównoważonego rozwoju. Z powodu tego nierównomiernego podziału treści między podrozdziały uważam strukturę rozdziału pierwszego za zaburzoną.

Mam też dodatkową uwagę merytoryczną do wywodów ze s. 24 przedstawionych w postaci zdania: „*Wskaźniki są podstawowym narzędziem tworzenia i realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju*”. Wskaźniki umożliwiają prognozowanie, diagnozowanie i monitorowanie **procesu realizacji zrównoważonego rozwoju i polityki tego rozwoju**, ale nie są narzędziem tworzenia samej **koncepcji** (czyli pomysłu, idei), a tym bardziej nie są narzędziem jej realizacji.

Rozdział drugi zawiera omówienie teoretycznych aspektów rachunku sozoeconomicznego. W podrozdziale 2.1 Doktorant przedstawia istotę tego rachunku, cele dla jakich jest stosowany, także porównuje go do dokonywanego tradycyjnie rachunku ekonomicznego. I jest to najlepsza część rozdziału 2. W pozostałych dwóch podrozdziałach

Doktorant przedstawił metodologię sporządzania rachunku sozoekonomicznego oraz metody oceny efektywności inwestycji ekologicznych. W mojej opinii treść tych dwóch podrozdziałów świadczy wprawdzie o dużej wiedzy Autor w zakresie poruszanej tematyki, ale jednocześnie pokazuje problemy, jakie miał on z jej uporządkowaniem. Wskazują na to brak uporządkowania np. w przedstawianych metodach określania efektów przedsięwzięć ochrony środowiska (s. 52-53, notabene wskaźnik maksymalizacji efektów liczony jako N/P , gdzie N to nakłady na ochronę środowiska, P to efekty jego ochrony, nie będzie dążył do max, gdy będą rosły efekty) oraz wzorach przedstawiających metody i wskaźniki oceny efektywności inwestycji ekologicznych. Np. wzór na obliczanie NPV Doktorant przedstawił w rozprawie 8 razy w trzech rozdziałach - na s. 57, 68, 69, 70 w rozdziale 2, s. 108 w rozdziale 3 i na s. 162 w rozdziale 5. Za każdym razem jest to wzór nieco zmieniony i zapisany z innymi oznaczeniami dla tych samych zmiennych. Jest to niepotrzebne „mnożenie bytów” proszące się o zastosowanie ‘brzytwy Ockhama’. W mojej opinii wystarczyło podać jeden podstawowy wzór na obliczanie tego wskaźnika efektywności inwestycji, pokazujący konieczność dyskontowania wszystkich przepływów związanych z ocenianą inwestycją, a w tekście opisu należało przedstawić wyjaśnienie, co powinno być uwzględniane w ramach dodatnich i ujemnych przepływów pieniężnych (prognozowanych czy rzeczywistych) związanych z projektem inwestycyjnym w całym okresie jego życia, także w odniesieniu do inwestycji ekologicznych. Na s. 69, 108 i 163 Doktorant podaje interpretację wartości wskaźnika NPV jedynie dla pojedynczego projektu inwestycyjnego. A przecież wybór projektu inwestycyjnego, także dotyczącego przedsięwzięć termomodernizacyjnych, może odbywać się ze zbioru potencjalnych projektów. Nasuwa się zatem pytanie, jak wówczas wykorzystać wskaźnik NPV w ocenie efektywności takich inwestycji? Proszę o odpowiedź na to pytanie w trakcie obrony.

Zabrakło także wyjaśnień pewnych oznaczeń, np. na s. 54 *Eees* lub wyjaśniane są oznaczenia, które nie są wykorzystywane w zapisach wzorów - s. 68 (p , b). Doktorant stosuje także różne oznaczenia dla tej samej zmiennej, np. na oznaczenie stopy procentowej - s , x , r , k (s. 58 i 69) oraz na oznaczenie nakładów inwestycyjnych - K , I i N (s. 57, 68, 108). W konsekwencji powtarza te same wzory z innymi oznaczeniami. Przepuszczalnie wynika to z wykorzystania różnych publikacji do opracowania podrozdziałów 2.2 i 2.3 i dalszych. Nie zawsze jednak Doktorant odwołuje się do źródeł podawanych wzorów, np. na s. 52-54, 56, 60, 64. Dostrzegłam także błędy w samych wzorach. We wzorze współczynnika dyskonta as na s. 68 potęga powinna być zapisana „ t ”, a jest „ t ” – z tak zapisaną potęgą jest to współczynnik kapitalizacji, a nie dyskonta. Także zapis wzoru na IRR (s. 69) jest błędny –

wewnętrznej stopy zwrotu tak się nie wylicza. Z definicji IRR wynika, że jest to taka stopa procentowa (dyskontowa), dla której NPV jest równe zero, zatem takie zapisanie wzoru na obliczanie IRR jest błędem. Przywołując ten wzór Doktorant nie zrobił przypisu do źródła, którym się posiłkował, stąd należy sądzić, że jest to jego autorska propozycja.

Rozdział trzeci noszący tytuł „*Inwestycje termomodernizacyjne a odpowiedzialność spółdzielni mieszkaniowych za ochronę środowiska*” chociaż stanowi spójną i logiczną całość to, moim zdaniem, ma niewłaściwą strukturę objętościową. Prawie podwójnie objętościowo, w stosunku do pozostałych dwóch, podrozdziały 3.1 (13 stron) i 3.3 (15 stron) zawierają wiele zbędnych szczegółów oraz powtórzeń. Np. w podrozdziale 3.1 zatytułowanym „*Charakterystyka, cele i zasady funkcjonowania spółdzielni mieszkaniowych*” (notabene, bez wskazania w tytule całego rozdziału i tego podrozdziału, że chodzi o Polskę) nazbyt obszernie, moim zdaniem, przedstawił Doktorant tło historyczne funkcjonowania spółdzielni mieszkaniowych w Polsce (s. 75-77) oraz opisał organy spółdzielni (s. 82-85) cytując niemalże art. 35 ustawy Prawo spółdzielcze. Natomiast w podrozdziale 3.3 noszącym tytuł „*Zakres inwestycji termomodernizacyjnych*” zbyt obszernie przedstawiono jeden z elementów audytu energetycznego budynku - certyfikat energetyczny (objętość tekstu na ten temat to 5 stron, czyli 1/3 podrozdziału 3.3). Wydaje się, że Doktorant uznaje ten certyfikat za ważne narzędzie regulujące odpowiedzialność, nie tylko spółdzielni, za ochronę środowiska. W związku z tym chciałabym, aby podczas obrony Doktorant odniósł się do faktycznego respektowania wymogów określonych art. 3 ust. 1 ustawy o charakterystyce energetycznej budynków, dotyczących konieczności sporządzania tego certyfikatu. W podrozdziale 3.3 na ponad 2 stronach znajdujemy także powtórzone z rozdziału 2 informacje o ocenie efektywności inwestycji termomodernizacyjnych, w szczególności o metodzie NPV i wskaźniku efektywności energetycznej (ODEX). Moja ostatnia uwaga do rozdziału 3. odnosi się do tytuł podrozdziału 3.4. Jest on identyczny jak tytuł podrozdziału 4.3 i przyglądając się jedynie spisowi treści można dojść do wniosku, że zawartość obu podrozdziałów jest identyczna, a przecież w rzeczywistości tak nie jest.

Chociaż już w podrozdziale 3.4 Doktorant przedstawił empiryczną analizę źródeł finansowania inwestycji termomodernizacyjnych w Polsce w latach 2008-2015 oraz prognozę ich wsparcia do 2020 roku, to głównie pozostałe dwa rozdziały rozprawy mają w całości charakter empiryczny, stanowiąc najbardziej wartościowe części rozprawy. O ile moja ocena teoretycznej części rozprawy, w postaci trzech pierwszych rozdziałów jest dostateczna, o tyle po zapoznaniu się z treścią rozdziałów czwartego, a szczególnie piątego, chociaż mam także do nich pewne uwagi krytyczne, nie mam wątpliwości co do posiadania przez mgr. Jana

Kaczmarczyka wystarczających kwalifikacji do ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

W rozdziale czwartym, poza charakterystyką badanych podmiotów, Doktorant umiejętnie przedstawił i przeanalizował zebrany przez siebie obszerny materiał badawczy pozyskany różnymi metodami od 182 spółdzielni mieszkaniowych. Dokonując analizy rozmiarów i struktury przeprowadzonych w latach 2001-2013 przez badane spółdzielnie inwestycji termomodernizacyjnych oraz źródeł ich finansowania Doktorant wykorzystał merytorycznie uzasadniony autorski podział tych podmiotów na 4 grupy. Przeprowadzoną obszerną analizę, szczególnie w ramach 30-to stronicowego podrozdziału 4.2, niepotrzebnie jednak uzupełnił rozważaniami teoretycznymi, które moim zdaniem powinny być przeniesione do rozdziałów 2. i 3. Dotyczy to szczególnie np. tekstów: ze s. 130 opisującego, co zawiera bilans cieplny budynków i czynniki wpływające na zużycie energii cieplnej, ze s. 135 zawierającego wypunktowanie norm wykorzystywanych przy tworzeniu audytu energetycznego budynku, ze s. 137 opisującego jedno z rozporządzeń Ministra Infrastruktury, ze s. 135 przedstawiającego zasady jakimi powinno się kierować przy realizacji inwestycji termomodernizacyjnych. Żaden z tych fragmentów nie powinien znaleźć się w podrozdziale 4.2 zatytułowanym „Rozmiary i struktura wykonanych inwestycji modernizacyjnych”. Moim zdaniem właściwa analiza rozmiarów i struktury dokonanych przez badane spółdzielnie inwestycji termomodernizacyjnych rozpoczyna się od s. 139.

W rozdziale piątym noszącym tytuł „*Rachunek efektywności ekonomiczno-ekologicznej inwestycji termomodernizacyjnych w spółdzielniach mieszkaniowych województwa zachodniopomorskiego*” Doktorant przedstawił koszty (nakłady) i wycenę korzyści inwestycji termomodernizacyjnych. Stanowiły one podstawę do przeprowadzonego rachunku ekonomiczno-ekologicznej efektywności przeprowadzonych przez badane spółdzielnie mieszkaniowe inwestycji tego typu. Podkreślić należy ogromną szczegółowość wykorzystanych tu danych analitycznych oraz niewątpliwie trudności, z jakim spotkał się Doktorant, określając i wyceniając różne rodzaje ekologicznych efektów tych inwestycji. Chociaż pewną wątpliwość mogą budzić przyjęte w tym rachunku, bez dostatecznych wyjaśnień, uproszczenia (np. że inwestycje przeprowadzone w latach 2001-2013 mogą zacząć się zwracać dopiero od 2014 roku) oraz założenia (dotyczące np. wzrostu średniej stawki opłat za emisję zanieczyszczeń, średniorocznej stopy inflacji czy stopy dyskontowej), to podjętą próbę praktycznego dokonania takiego rachunku należy uznać za udaną i świadczącą o dużej wiedzy Doktoranta w tej dziedzinie.

Jednak także do tego rozdziału rozprawy mam pewne uwagi. Po pierwsze, uważam, że podrozdział 5.1 jest tu zupełnie zbędny, powieliła informacje na temat analizy kosztów korzyści oraz metody NPV z podrozdziałów 2.2 i 2.3. Z wyłączeniem krótkiego półstronicowego tekstu ze s. 163, w ramach którego przedstawiono założenia do ustalenia przewidywanego okresu eksploatacji przeprowadzonych inwestycji termomodernizacyjnych. Ten fragment, bez uszczerbku dla dalszych wywodów, mógłby zostać przeniesiony na s. 209, gdzie przedstawiono także inne przyjęte do rachunku założenie. Po drugie, niedostatecznie Doktorant wyjaśnił w jakich cenach podawane są wartości poniesionych w latach 2001-2013 nakładów na inwestycje termomodernizacyjne przeprowadzone przez badane spółdzielnie. Wszystkie te nakłady są na potrzeby rachunku sumowane, a taką czynność można zrobić jedynie w przypadku wyrażenia tych nakładów w cenach stałych. Wskazuje na to sam Doktorant na s. 164, w zdaniu: „*AKK powinna być przeprowadzona w cenach stałych...*”. Jednak dalsza część tego zdania „*dlatego przyjęto, że stopa dyskontowa dla modelu w cenach stałych wynosi 5%*” sugeruje, że mylnie utożsamia stopę dyskontową ze stopą inflacji. Stopa dyskontowa pokazuje stopę zmian wartości pieniądza w czasie, a inflacja jest tylko jednym z powodów zmiany tej wartości.

W części rozprawy „*Podsumowanie i wnioski*” Doktorant zawarł główne uzyskane wyniki, wskazał na pozytywną weryfikację postawionej hipotezy i osiągnięcie celu pracy. Uznał także, z czym się niezupełnie zgadzam, że uzyskane wyniki pozwoliły odpowiedzieć na postawione pytania badawcze. Uważam, że twierdzenie 4. (s. 217) nie może zostać sformułowane na podstawie przeprowadzonej analizy, gdyż w całej pracy nie przedstawiono danych go potwierdzających. Natomiast w stosunku do twierdzenia „*Wszystkie inwestycje termomodernizacyjne zrealizowane przez spółdzielnie mieszkaniowe województwa zachodniopomorskiego były opłacalne pod względem ekonomicznym, ekologicznym i społecznym*” (s. 218) wysuwam podobne wątpliwości, jakie przedstawiłam na s. 3 tej recenzji, w odniesieniu do 5. pytania badawczego.

Ostatnia moja uwaga w tej części recenzji odnosi się do Załącznika nr 1, w którym na przeszło 6 stronach podane są informacje adresowe o badanych spółdzielniach. Uważam, że informacje te niczego nie wnoszą, a sam załącznik jest zbędnym powiększaniem objętości pracy. W załączniku powinny się raczej znaleźć wzory ankiety i wywiadu, których nie zamieszczono w rozprawie.

Kończąc tę część recenzji proszę, aby w trakcie obrony Doktorant odpowiedział na trzy pytania w niej zawarte.

4. Ocena źródeł wykorzystanych w pracy

Podstawowa bibliografia obejmuje 295 źródeł, dodatkowo Doktorant wyróżnił 14 innych źródeł. Tak obszerny zbiór literatury można by było ocenić bardzo pozytywnie, szkoda jednak, że Doktorant nie wykorzystał źródeł obcojęzycznych. W podstawowej bibliografii aż 13% to artykuły i dość krótkie notatki zamieszczone w „Rzeczpospolitej”, 22% w pismach branżowych (takich jak „Wspólnota Mieszkaniowa”, „Administrator” czy „Zieleń Miejska”). Wśród pozostałych dostrzegłam jedynie 25 pozycji stanowiących publikacje z ostatnich 6 lat (2010-2015). Brak odwołania się do opracowań obcojęzycznych, a także mały udział najnowszych opracowań i nie powoływanie się na żadną swoją publikację, niestety nie świadczy na korzyść Doktoranta. Nie rozumiem też jakie kryterium przyjął Doktorant wyróżniając poza główną bibliografią „*Inne źródła*”. Po nich zamieszczono spis 127 aktów prawnych (dyrektyw unijnych, dzienników ustaw, monitorów i norm) i 43 pozycje netografii. Wśród tych ostatnich zamieszczono np. stronę Portalu Wiedzy w Onet z odwołaniem do hasła: efektywność ekonomiczna. Źródłem wiedzy na ten temat powinny być dla Doktoranta pozycje fachowej literatury przedmiotu.

Sam wykaz źródeł jest przygotowany dość starannie, ale nie jest pozbawiony pewnych niedociągnięć, na przykład:

- brak wszystkich pozycji, do których zrobiono przypisy w tekście rozprawy, np. w bibliografii nie zamieszczono pozycji z przypisu 2.;
- brak niektórych elementów opisu bibliograficznego - np. roku opublikowania poz. 156 i 267;
- dwukrotne włączenie do bibliografii tych samych źródeł: poz. 144 i 145 s. 246; poz. 1 i 9 w „*Innych źródłach*” s. 257;
- błędy redakcyjno-pisarskie, np. błędy w nazwiskach autorów poz. 171 i 200; podanie numeru strony w poz. 179; brak tytułu w poz. 206 i 234.

Mimo przedstawionych uwag i niedociągnięć, dobór i wykorzystanie źródeł w pracy oceniam jako wystarczające.

5. Charakterystyka formalna pracy

Z formalnego punktu widzenia praca jest stosunkowo poprawna, napisana w miarę dobrym językiem. Autor dowiódł podstawowych umiejętności konstruowania tekstu naukowego. Jednak jak w każdym tego typu opracowaniu, również i w pracy przedstawionej przez mgr. J. Kaczmarczyka można znaleźć usterki, błędy i uchybienia, do których zaliczam:

- błędy w opisach bibliograficznych i ich niejednorodność – np. w przypisach 2, 96, 99 brak miejsca wydania; w przypisach 97 i 112 błędna kolejność opisu bibliograficznego; dwukrotny pełny opis bibliograficzny tej samej pozycji w przypisach 180 i 212, 278 i 339; używanie zapisu „*pod red.*” przypis 61, „*pod redakcją naukową*” przypis 66 i „*pod redakcją*” przypis 125; zapisanie tytułów niektórych publikacji italicami, a innych publikacji bez italików;
- zostawianie pustych miejsc na stronie przed tabelami i rysunkami - po to numeruje się elementy graficzne, aby uniknąć pustych miejsc, które powodują zbędną objętość pracy;
- brak źródła pod rys. 4.3; pod tab. 4.4 podanie źródła opisującego sytuację mieszkaniową w 2011 roku, a w tytule tabeli informację, że zawiera ona dane z 2013 roku;
- liczne powtórki, np. tab. 4.4. i rys. 4.1 prezentują te same informacje;
- umieszczanie podwójnych tytułów rysunków (które nie zawsze się pokrywają) nad rysunkiem i wewnątrz niego, np. rys. 4.5 - 4.11;
- umieszczenie niektórych tabel (np. tab. 4.11 – 4.14) jedna pod drugą, a nie w pobliżu miejsc ich przywoływania;
- niestaranne wykonanie tabel, w których opisy komórek „wylewają się” na sąsiednie komórki (np. tab. 4.1, 5.19);
- stosowanie różnego rozmiaru lub kroju czcionki w tekście głównym, np. s. 83 i 101;
- używanie czasu teraźniejszego przy opisie danych, np. z 2012 roku (s. 118-120);
- błędy pisowni, które można uznać za błędy ortograficzne, np. „z *realizowanych*” s. 4 w tytule rozdziału 4; „*była by*” s. 70; „z *tymże*” s. 81; „*nr.89*” w przypisie 106, „*nr.237*” w przypisie 258, dodatkowo bez spacji; „*nie wystarczającym*” s. 113;
- inne błędy interpunkcyjne, szczególnie w przypisach;
- pisanie nazw własnych uczelni małymi literami, np. w przypisach 44, 78.

W podsumowaniu tych uwag chciałabym zaznaczyć, że tego typu usterki i niedociągnięcia zdarzają się nawet w publikacjach po profesjonalnej korekcie wydawniczej, a zatem nie należy przywiązywać do nich nadmiernej wagi.

6. Wnioski końcowe

Podsumowując stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa mgr. Kaczmarczyka zawiera sporo elementów wartościowych, a w recenzowanej rozprawie Doktorant:

- podjął stosunkowo oryginalny problem, aktualny pod względem naukowym, a szczególnie praktycznym, przeprowadzając rachunek sozoekonomiczny inwestycji termomodernizacyjnych dla 182 spółdzielni funkcjonujących w województwie zachodniopomorskim, stanowiących ok. 42% wszystkich czynnych spółdzielni mieszkaniowych na tym terenie, oraz dokonując prognoz efektów tych inwestycji do 2029 roku;
- wykazał się w stopniu wystarczającym posiadaniem ogólnej wiedzy teoretycznej w zakresie nauk ekonomicznych, w szczególności w odniesieniu do tematyki jakiej dotyczy rozprawa,
- dowiódł, że posiadał umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej w sposób zadowalający.

Dlatego recenzowaną pracę oceniam pozytywnie i stwierdzam, że spełnia ona wymagania art. 13 ust. 1 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z późn. zm.). Może być ona podstawą do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia. W związku z powyższym wnioskuję o przyjęcie pracy pt. „*Rachunek sozoekonomiczny inwestycji termomodernizacyjnych na przykładzie spółdzielni mieszkaniowych województwa zachodniopomorskiego*” i dopuszczenie Pana mgr. Jana Kaczmarczyka do publicznej obrony rozprawy na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego.

